

JORNADES D'ESTUDI - DE LA VINYA A LA FASSINA
Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya

L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ

27 i 28 de setembre de 2013

L'expansió del conreu de la vinya a la Conca de Barberà als segles XVIII i XIX

Josep M. Porta Balanyà i Gabriel Serra Cendrós

Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

- L'expansió del conreu de la vinya a Catalunya a partir del segle XVII

La historiografia tradicional assenyala que durant el segle XVIII l'agricultura catalana patí un procés d'especialització pel qual les planes de l'interior es dedicaren a la producció cerealística, bàsicament de blat; mentre que el litoral es concentrà en el conreu de la vinya. Els bons preus dels derivats vitícoles (vi i aiguardent) que s'exportaven al nord d'Europa i al Nou Món van fer concentrar els terrenys agrícoles de les comarques litorals i prelitorals catalanes en el conreu de la vinya. Això provocà una manca de blat amb què alimentar la població, la qual cosa era corregida per l'especialització bladera que tingué lloc a les planures de l'Urgell i la Segarra. A Catalunya es va posar en marxa un sistema d'integració econòmica a nivell nacional i fins i tot estatal.

L'expansió del conreu de la vinya arrenca al segle XVII. A finals d'aquesta centúria es documenten les primeres destil·leries d'aiguardent (o alambins) a Reus i a Vilafranca del Penedès. El Camp de Tarragona és la zona catalana per excel·lència de producció vitivinícola, sobretot pel fet de comptar amb bons ports que faciliten l'exportació: Torredembarra, Tarragona, Salou i Cambrils.

- L'agricultura a la Conca de Barberà a l'Època Moderna

En els segles XV-XVII l'agricultura del terme montblanquí, i per ampliació, de la Conca de Barberà, es basava en un sistema de policultiu; és a dir, en la diversificació dels conreus i la seva complementarietat. La subsistència dels conquencs depenia bàsicament de les pròpies collites, atès que el comerç exterior era molt escàs. Per tal d'assegurar aquesta subsistència era bàsica la diversitat dels conreus. Quan les sequeres, aiguats o temporals malmetien alguna collita, els habitants passaven gana i els comuns s'endeutaven per comprar cereals als mercats exteriors. El policultiu era, doncs, més una necessitat que una voluntat.

En aquells temps, la vida d'un pagès o d'una comunitat rural no podia estar lligada a un conreu concret o monocultiu, ja que les fluctuacions dels seus preus, les secades o una o varies males collites successives, podien afectar decisivament l'economia d'aquests agricultors o de les

seves respectives localitats. A més, també s'ha de tenir en compte que els intercanvis eren summament escassos; moltes vegades ocorria que una població determinada tenia excedents d'un producte, i en una altra no massa llunyana, sucumbia, per manca d'aquell mateix producte.¹ Així doncs, per subsistir, la majoria de les comunitats procuraran una diversificació dels conreus, per tal d'aconseguir tenir una defensa contra la «dependència fatal y mecánica» del monocultiu.²

Com que ens trobem davant d'una economia de subsistències, i en conseqüència, la població depenia de les collites obtingudes, sempre s'intentarà portar a terme un equilibri entre la producció agrícola i les seves necessitats; es a dir, es tendirà a una economia basada en l'autoconsum, i un país serà ric, si aconsegueix aquest desitjat equilibri.³

Actualment les investigacions sobre l'agricultura de la Conca de Barberà entre els segles XV i XVII, encara no estan suficientment treballades. De tota manera, suposem que els productes principals de conreu es basarien en el sistema clàssic d'agricultura de tipus antic o també anomenada «trilogia mediterrània», la qual es basa en el cultiu de qualsevol mena de cereals (blat, ordi, mestall, sègol, espelta, civada, forment...), vinya i oliveres. Aquest sistema serà present a gairebé tots els territoris de la Conca i també del Principat; però, atenent a la pròpia subsistència, sempre s'intentarà conrear tant de gra com sigui possible,⁴ ja que Catalunya, al llarg de tota la seva història, n'ha estat deficitària.

Així doncs, la dedicació fonamental de qualsevol pagès de la Conca dels segles XV a XVII es basaria en el conreu dels cereals, vinya i oliveres; però a ben segur, que la preferència vindria determinada per la necessitat d'assegurar-se un mínim nivell de subsistències, ja que les possibilitats d'exportació dels productes eren molt minses. Aquest requisit condicionaria que el conreu dels cereals, i en concret del blat, ocupés bona part de la superfície productiva. A més, com a complement, cal no oblidar els petits conreus de regadiu, escampats pels voltants de les sèquies o al llarg dels cursos fluvials dels rius Francolí i Anguera, que ampliarien aquest nivell de subsistència. Entre els principals productes destacarien els d'horta, o també coneguts en alguns llocs per «menuderies» (com podien ésser els llegums, verdures, tomàquets, enciams, faves, mongetes, alls, cebes, cols ...) i les plantes industrials com el lli i el cànem, ja conreades de molt antic (segles XII-XIII).⁵

Una vegada superats els efectes de la Guerra de Successió, i a partir dels anys trenta a la divuitena centúria, ja podem oferir una valoració estadística de la situació agrícola, i en concret

---

1 E. A. WRIGLEY. *Historia y población. Introducción a la demografía histórica*. Madrid: Guadarrama, 1969, p. 64.

2 Gonzalo ANES. *Las crisis agrarias en la España Moderna*. Madrid: Taurus, 1974, p. 196.

3 Josep RECASENS. *El Corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII*. Tarragona: Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1963, p. 55.

4 Pierre VILAR. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. III. Barcelona: Edicions 62, 1975. p. 319-321.

5 Agustí ALTISENT. "Notícies socials i econòmiques de Montblanc, la Guàrdia dels Prats i la Riba, pels voltants del 1200, en els documents de Poblet". A: *VIII Assemblée Intercomarcal d'Estudiosos. Montblanc. 1966*. Granollers: Editorial Montblanc, 1967, p. 58; i Josep M. SANS TRAVÉ. "Algunes reflexions sobre el règim municipal de Montblanc a l'Edat Mitjana (segles XII-XIV)". *Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca circular núm. 9*, 1975, p. 11 i 12.

de la vinya, en alguns termes municipals. En tots ells, la trilogia mediterrània hi és present; però així mateix, en tots, l'extensió destinada als cereals, ja siguin de secà o de regadiu, també supera amb escreix l'ocupada per la vinya o per les oliveres. Lògicament, en cada terme hi ha altres conreus més minoritaris, com poden ser l'horta, dedicada possiblement a les hortalisses, el cànem, el lli, els noguers, etc. Ara bé, cal assenyalar que l'aprofitament del terreny, no era el desitjable que calia esperar, ja que grans extensions de tots els territoris municipals (en alguns casos superiors al 50 % del total del terme), restaven improductives en un sentit agrícola; és a dir, estaven dominades per l'erm, el bosc o els roquissers.

A tall d'exemple, i pel que fa a la situació agrícola, al Montblanc del segle XVIII més de la meitat del terme municipal era improductiu. Els conreus es concentraven en les terres més fèrtils (o més planes) i estaven dedicades als cereals, la vinya i l'olivera, amb una lleugera preponderància dels primers. A les partides del terme situades prop de la vila, de molta menys extensió que les més allunyades, la propietat de la terra estava molt repartida. Hi havien veritables minifundis dedicats a l'economia d'autoconsum. Per contra, les partides més allunyades, de gran extensió, restaven ermes o ocupades pel bosc o roquissers. Aquestes estaven en mans de molts pocs propietaris (baixa noblesa).

- L'expansió del conreu de la vinya a la Conca de Barberà

Malgrat que des de finals del segle XVII hi ha dades a la comarca de noves grans roturacions de terres,⁶ presumiblement per dedicar-les a l'explotació de la vinya, i de la progressiva implantació d'una xarxa de destil·leries d'aiguardent, les dades del cadastre de 1731 confirmen que, en aquestes dates, a Montblanc encara no s'havia iniciat encara el camí cap a l'economia vitivinícola i la vila continuava lligada al policultiu. El 61% dels terrenys del terme del municipi eren erms; el 20% es dedicava al conreu de cereals, ja fos de secà o de regadiu, i només un 9% a la vinya.⁷

Ja centrant-nos en l'estudi concret de la vinya, podem dir que fins a la dècada dels anys trenta del segle XVIII, aquesta, era força escassa. Per exemple, a Vimbodí,⁸ el seu percentatge resultava ínfim ja que només ocupava l'1,37 % del conjunt del terme; en canvi, la sembra de secà aconseguia el 17 %. A les Piles, la vinya encara tenia menys percentatge que a Vimbodí, equivalia a l'1,17% del total del terme.⁹ A Vallclara, el terreny dedicat al vinyar, si bé superior,

---

⁶ Per exemple, el 1701 i 1704 els abats de Poblet Tresanchez i Dorda concedeixen llicència als habitants de Senan per roturar noves terres i el 1702-03 als de Vimbodí. Biblioteca de Tarragona, Manuscrit 242, p. 62, 64v i 78.

⁷ Josep M. PORTA BALANYÀ. *La vila de Montblanc en el segon quart del segle XVIII. Economia, urbanisme i societat segons la documentació cadastral*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1986.

⁸ Josep M. PORTA BALANYÀ. "Vimbodí en el 1739: economia i societat segons la documentació del Reial Cadastre". A: *Aplec de Treballs núm. 4*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1982, p. 203-232.

⁹ Josep M. T. GRAU PUJOL. "Notícia sobre la construcció de l'església parroquial de Sant Martí de les Piles de Gaià (s. XVIII)". A: *Recull núm. 7*. Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Baixa Segarra, 2001, p. 146-153.

també era minso, representava el 3,52%,¹⁰ i a Pira, la superfície plantada de ceps ja era quelcom superior, gairebé arribava al 10%, i a Rocafort de Queralt, s'estenia pel 16,79% del seu territori municipal.¹¹ De tota manera, però, en les poblacions de la Conca més properes al Camp de Tarragona, ja sigui per la qualitat del terreny, o perquè hi arribaren més ràpidament les seves influències,¹² el tant per cent ocupat pel vinyar aconseguia un pes més destacable, tal era el cas de Prenafeta, Miramar i Vilaverd. En aquesta última localitat, encara que les plantacions de ceps es trobessin per sota la sembra, ja s'estenien per quasi una quarta part del seu terme municipal.¹³

Una altra constant de totes les poblacions estudiades era que la vinya, a l'igual que la majoria de conreus, estava molt fragmentada o parcel·lada. És a dir, les superfícies que li eren dedicades, en molts pocs casos, superaven els dos jornals d'extensió (l'equivalent més o menys a una hectàrea), concentrant-se la majoria d'elles en trossos que variaven entre el quart i el mig jornal.

El conreu de la vinya al terme de Montblanc seguia la mateixa tònica ja esmentada.¹⁴ No arribava a cobrir el 10% del territori municipal.¹⁵ Les plantacions de vinyars eren presents a totes les partides del terme; si bé, tenien una major implantació en la zona nord, ja que aquesta era la part més acusadament de secà.

Així, la vinya obtenia un alt percentatge a les següents partides: a la Plana d'Anguera, emplaçada a l'oest del terme, aconseguia el 50,3 % (és a dir, 83 jornals, repartits entre 121 finques); a la Plana de les Forques, al nord, tenia el 41,4 % (80 jornals, dividits entre 108 parcel·les); a la partida de Canta-roella, al nord-est, ocupava el 38 % (24 jornals, entre 40 propietats) i a l'Estepà-Amalguer, a l'est, se li comptava un 25 % del territori, o sigui, 74 jornals. Igualment, cal destacar el percentatge que cobria en altres partides, encara que en totes elles,

---

¹⁰ Josep M. T. GRAU PUJOL; Roser PUIG TÁRRECH. "L'economia de Vallclara a inicis del segle XVIII segons les fonts fiscals". A: *Aplec de Treballs núm. 8*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1987, p. 143-167.

¹¹ Valentí GUAL VILÀ. "Primeres notícies cadastrals de Rocafort de Queralt (1716-179)". A: *Aplec de Treballs núm. 4*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1982, p. 203-232; i també del mateix autor "Presència de la vinya als manuals notariais de Rocafort de Queralt (1640-1665)". A: *Món mediterrani. Jornades sobre la viticultura a la Conca Mediterrània*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili; Diputació de Tarragona, 1995, p. 352-363.

¹² Entre altres diversos articles, i a mode de resum, podeu veure, Equip d'Història Moderna de Tarragona. "Aproximación a un estudio de la agricultura del Corregimiento de Tarragona en la primera mitad del s. XVIII, a través del Real Catastro". A: *Actes del Congreso de Historia Rural. Siglos XV al XIX*. Madrid: Universidad Complutense, 1984, p. 727-746; i també del mateix equip, "Développement de l'activité viticole dans le Camp de Tarragona à partir d'une documentation fiscale: le Real Catastro XVIIIème siècle". A: *Actes del Congrès de Viticultura*, Burdeus: Universitat de Bordeus, 1982.

¹³ Sobre Vilaverd, vegeu Josep M. PORTA BALANYÀ. "L'agricultura i la propietat agrària de Vilaverd en el segon quart del segle XVIII (2.0n)". A: *Aplec de Treballs núm. 3*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1981, p. 279-309.

¹⁴ Josep M. PORTA BALANYÀ. "La Vila de Montblanc: agricultura, urbanisme i societat segons el cadastre de 1731". *Pedralbes núm. 2*, Barcelona: Departament d'Història Moderna. Facultat de Geografia i Història, 1983, p. 273-277.

¹⁵ Hem de tenir en compte que aquest era molt inferior a l'actual, ja que els termes de Lilla, Prenafeta, la Guàrdia dels Prats i Rojals, encara no s'hi havien agregat. Els primers no ho faran fins a 1878 i 1879, i Rojals s'agregarà el 1940.

ja tenia menys importància, com per exemple, als Plans de Jori, amb un 9 % (10,8 jornals) i a la Sallida-Viver, amb un 6,6 % (20,1'5 jornals).

Per contra, en les zones més pròximes al nucli de població de Montblanc, les quals constituïen les principals àrees del regadiu, el tant per cent dedicat a la vinya, disminuïa considerablement. En cap ocasió se superava el 5 % del total de l'extensió de la partida. Tal era el cas de les Hortes, amb el 4,8 % (5,25 jornals); les Parellades, amb el 2,4 % (2 jornals); les Talaveres, amb el 3,2 % (1,6 jornals); la Vall i Sol de l'Horta, amb el 0,6 % (2,1 jornals) i Vinyols, amb el 0,5 % (0,12 jornals).¹⁶

Referent a la distribució del vinyar, tal com hem apuntat, aquest es repartia en superfícies reduïdes, i no hi havia cap finca que sobrepassés els cinc jornals d'extensió. De tota manera, però, la majoria de trossos de terreny ocupats pel conreu dels ceps, eren de porcions inferiors al mig jornal. Per tant, el minifundi era molt marcat.

El mallol o vinya jove, la menor de quatre anys, té molta importància en quant a poder esbrinar el possible augment de la zona vitícola en un futur pròxim. Malauradament, en tots els termes municipals estudiats, aquest era molt escàs, o quasi inexistent, com succeïa a Vimbodí, Vilaverd, Pira, etc. Concretament, en el municipi de Montblanc sols equivalia a l'1,2 de l'extensió total del terme. És a dir, només ocupava 44 jornals; en canvi, la vinya s'estenia per 332. Així doncs, pels volts del 1730, el possible increment de l'àrea vitícola, tant a Montblanc, com a la majoria de les localitats de la Conca de Barberà, encara era força llunyà.

La situació a Montblanc (i per extensió molt probablement a la Conca) era quelcom diferent del que succeïa en moltes zones de Catalunya, ja que per aquella època, la vinya ja començava a estendre's.¹⁷ A partir de 1716, el preu del vi tendí a elevar-se. L'augment dels preus, motivats per una major demanda, i tenint en compte que es vivia en una època de creixement poblacional, provocà que es fomentés la posada en producció de terres fins aleshores improductives. Aquest fet, el de prendre terreny al bosc, per a dedicar-lo al conreu de la vinya, en tot Catalunya, serà conegut amb el nom de *rompuda*; és a dir, la conquesta agrícola de terrenys ocupats per vegetació espontània.¹⁸ Amb menys intensitat, però, l'increment de la zona vitícola també es realitzà en detriment de la terra campa i de les oliveres.

Al llarg del segle XVIII la sembra tendirà a decreïxer, ja que el Principat s'haurà assegurat el proveïment regular de grans. A més, la sembra també disminuirà perquè els seus preus minvaran i, per tant, no resultarà tan rendible com la vinya, amb uns alts beneficis. Els cereals, majoritàriament es conreaven en guaret, cosa que equivalia a tenir cada any, la meitat del terreny sense produir (en cas d'ésser conreades en el sistema més usual, la rotació biennal), i també s'havia de guardar una quarta o cinquena part de la collita, per tal que servís de llavor per al pròxim any. En canvi, la vinya, amb una collita molt més regular al llarg d'uns cinquanta

---

¹⁶ Sobre el tema, vegeu, Josep M. PORTA BALANYÀ, "Una aportació al coneixement de la vila ducal de Montblanc: les partides del terme municipal (s. XVIII)". A: *Siglo XVIII. Una aproximación interdisciplinar*. Tarragona: Departament d'Història Moderna de Tarragona, 1983, p. 531-538.

¹⁷ Pierre VILAR. *Catalunya dins... Obra Cit.*, III, p. 429-432; i, del mateix, vegeu també "Geografia e historia estadística. Historia social y técnicas de producción. Algunos puntos de historia de la viticultura mediterránea". *Crecimiento y desarrollo*. Barcelona: Ariel, 1976, p. 234-251.

¹⁸ Pierre GEORGE. *Geografía rural*. Barcelona: Ariel, 1977, p. 32.

anys, era més acceptable a la contextura montuosa del terreny català i els seus excedents, convertits en aiguardent, es podien vendre a un preu remunerador en el mercat europeu i americà.¹⁹

Per tant, l'ampliació de les zones dedicades al conreu de la vinya i la comercialització del vi i dels seus derivats com l'aiguardent, constituïran l'eix fonamental de les transformacions agràries ocorregudes en la primera meitat de la divuitena centúria, El professor Pierre Vilar indicava que aquest canvi va tenir lloc principalment a les comarques costeres i prelitorals de Catalunya entre els anys 1725 i 1750.²⁰

En conseqüència, podem afirmar que totes aquestes transformacions assenyalades fins ara, no varen ocórrer amb la mateixa intensitat o almenys en les mateixes dates a la Conca de Barberà, i concretament a Montblanc. Així sembla del tot probable que la «rompuda» vitícola no va iniciar-se fins una vegada superada la meitat de segle, arribant a aconseguir un quasi monocultiu a mitjan segle XIX. A més, com ja és ben sabut, hem de tenir en compte que en setanta anys la comarca multiplicarà per 2,5 els seus efectius poblacionals i, concretament, Montblanc, passarà de 1.115 habitants computats en el cens de 1719 a 3.101 en el cens de Floridablanca de 1787, amb un índex que representarà el 272%.²¹ Lògicament aquest increment de població, no pot ésser vegetatiu, sinó que serà degut a la immigració. Una immigració que arribarà a la Conca per posar en conreu noves terres mitjançant la rompuda.

Si més no, pel que fa a la vila ducal, disposem d'una relació de mitjan segle, de 1754, en la qual hi consten cinquanta-tres montblanquins que eren fabricants d'aiguardent, producte que s'havia transportat a Reus per a la seva comercialització i exportació.²² Per altra banda, suposem que, pels volts de 1780, la producció i comercialització del vi i de l'aiguardent, ja tendirà a constituir l'eix econòmic fonamental de la comarca, i la immensa majoria dels seus habitants viuran directament o indirecta del conreu de la vinya. Caresmar, tot referint-se al territori de Montblanc, considera que de “treinta años a esta parte han aumentado aquellos naturales sus caudales en más de dos terceras partes”.²³

Segons les dades aportades pel cadastre de Montblanc de 1778, la vinya no havia avançat en comparació amb la dècada dels anys trenta, ja que quasi bé ocupava el mateix nombre de jornals. Per contra, l'espai improductiu (fonamentalment concentrat en l'erm i el bosc) tampoc s'havia reduït massa. Sens dubte, tenim molts indicis que ens fan pensar que en aquest cadastre es produïren nombroses ocultacions atès l'origen fiscal de la font i, a ben segur, que moltes de les zones declarades com a ermes o, si més no, ni tan sols declarades, estarien plantades de vinyars, el conreu més rendible a partir de la segona meitat del segle XVIII.

---

¹⁹ Sobre el tema, vegeu Carlos MARTÍNEZ SHAW. *Cataluña en la carrera de Índias*. Barcelona: Crítica, 1981, especialment les p. 82-198; i també, E. GIRALT. “La viticultura y el comercio catalán del siglo XVIII”, *Estudios de Historia Moderna*, Barcelona, 1952, p. 159-176.

²⁰ Pierre VILAR. *Catalunya dins .... Obra Cit.*, III, p. 357.

²¹ Pierre Vilar. *Obra Cit.* III, p. 157-158; a més dels diferents treballs de Josep Iglésies.

²² Vegeu Josep M. PORTA BALANYÀ. “Aportacions sobre la situació de la vinya a la Conca de Barberà a la primera meitat del segle XVIII”. A: *Mon mediterrani. Jornades sobre la viticultura a la Conca Mediterrània...*, *Obra Cit.*, p. 141-154.

²³ Citat per Perre VILAR. *Obra. Cit.* III, 224; i Emili GIRAT RAVENTÓS. “La viticultura y el comercio catalán del siglo XVIII”. *Estudios de Historia Moderna*, II, Barcelona, 1952,, p. 165.

Així doncs, a partir de la dècada de 1750, i també al llarg de les de 1770-80, progressivament, la vinya s'anà estenent, sobretot a costa del bosc o de l'erm, mitjançant la rompuda²⁴; i, en menor mesura, en detriment dels cereals o de les oliveres; o bé intercalant-se entre ells, adoptant el sistema de tires de ceps, entre les quals es plantaran els cereals, i la finca o explotació restarà rodejada per oliveres, que alhora faran d'arbres d'antara.²⁵

Pel que fa a les activitats relacionades amb la indústria vitícola, fonamentalment els boters i les olles o destil·leries d'aiguardent, entre 1730 i 1780, atenent-nos al segon cadastre tampoc podem assegurar que hi hagués hagut un vertader augment, ja que sembla que un cert estancament sigui la nota característica. Ara bé, tal com ja hem comentat anteriorment, és versemblant suposar que en el 1778 s'hagués produït igualment una important ocultació pel que fa a les olles d'aiguardent²⁶ atès la relació ja esmentada de 1754 i al fet que el 1778, un bon nombre de pagesos segurament tindrien petites destil·leries que escaparien al control fiscal. El benefici d'aquest producte, obtingut mitjançant la venda als traginers, o bé directament als grans mercaders de l'eix Reus-Salou, principal nucli d'exportació cap al nord d'Europa i a les colònies americanes, podria resoldre, en part, el baix nivell de vida de molts dels pagesos que no disposaven dels suficients ingressos per tal de viure completament de l'agricultura. Per tant, havien de compaginar aquesta activitat amb la ramaderia o amb d'altres ocupacions menestrals-industrials.²⁷ Cal assenyalar que segons el Cens del comte Floridablanca de 1787,²⁸ a més de produir-se un fort augment poblacional, també haurà crescut el nombre de jornalers, o assalariats de la terra, el nivell dels quals, lògicament, era inferior al dels pagesos propietaris o emfiteutes. Molts d'aquests jornalers, petits propietaris agrícoles o emfiteutes, seran els que en part emprendran la rompuda o conquesta del terreny improductiu.

Podem concloure que al llarg de l'època moderna, i fins a mitjan segle XVIII, a la Conca de Barberà dominava una agricultura de policultiu (la qual, en molts aspectes, intentava ésser autosuficient) centrada en el conreu de la clàssica trilogia mediterrània, amb una certa preferència pel cultiu dels cereals. Pel que fa al Montblanc del segle XVIII, segons la documentació cadastral, aquest esquema econòmic-agrícol, sembla que no variarà massa, ja que no es denota cap canvi digne de menció. La vila seguiria basada en una economia i societat fonamentalment agràries, on el mode de vida tradicional seria l'imperant. Però, fent una

---

²⁴ Al Penedès, per exemple, el 1771 la vinya era el conreu més important, però encara no era un monocultiu com el 1865, quan ocupava el 75% de la superfície agrària i el 92% de la cultivada. Josep COLOMÉ. "La formació d'un paisatge: el procés d'especialització vitícola a la Catalunya Prelitoral". *Estudis d'Història Agrària. 17. Homenatge al Dr. Emili Giralte Raventós*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2005, p. 318.

²⁵ Sobre el tema vegeu Josep M. RECASENS. *Obra Cit.* p. 55-64.

²⁶ Sobre els fabricants d'aiguardent que comerciaven amb Reus, vegeu el treball de Josep M. PORTA BALANYÀ. "Aproximació a les activitats econòmiques de la Vila de Montblanc en el segon quart del segle XVIII". *Espitllera*, núm. 5, 1982, p. 24 i 25 (144-145).

²⁷ En aquest aspecte, en el segle XIX hi haurà una gran proliferació dels espadenyers.

²⁸ Publicitat per Josep IGLÉSIES. *El Cens del Comte Floridablanca. 1787. Part Catalunya*. Barcelona: Fundació S. Vives i Casajuana, 1969, 2 vols., p. 22, 53 i 547. Sobre el mateix tema, vegeu Josep M. PORTA BALANYÀ, "Una aproximació a la població de Montblanc: estat de la qüestió (s. XIV. XV. XVI i XVIII)". A: *Ir. Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat*. Tarragona: IET Ramon Berenguer IV, 1979, p. 41-47.

necessària revisió de la font fiscal utilitzada, tot fa pensar que pels volts de mitjan segle la vila ducal, com gran part de les poblacions de la Conca de Barberà, s'incorporarien al redreç vuitcentista català. Per tant, la rompuda, ja iniciada en moltes comarques del litoral a partir del 1730, a la Conca, no es produirà fins a la segona meitat del segle de la Il·lustració. A partir d'aleshores, la vinya tendirà progressivament a ocupar una major extensió de terreny, fins a envair els vessants de les muntanyes; arribant així, a finals del segle XIX, en què pràcticament tota la comarca estarà dedicada a la producció en massa de vi.

- L'expansió vitícola a partir de la Guerra del Francès i la Febre d'Or

Malgrat l'anterior afirmació, el policultiu era considerat a finals del segle XIX un valor a mantenir i l'essència de l'agricultura de la Conca.²⁹ L'estructura productiva comarcal seguia, encara al segle XIX, amb la idea central de conrear els productes necessaris per abastir la població.

Però aquesta estructura començà a desnaturalitzar-se des de començaments del segle XIX. Amb un cert retard respecte a la resta del Principat,³⁰ la vinya començà a imposar-se sobre la resta de conreus, fet que indica que la comarca entrava en una economia de mercat i s'allunyava de la tradicional economia d'autoconsum. La Conca s'integrava lentament en un marc econòmic capitalista.

Bàsicament la vinya s'expandí per les terres que restaven sense conrear: les terres ermes i, sobretot, els boscos. A diferència de molts altres indrets de Catalunya, on el conreu vitícola va substituir primer els conreus agrícoles marginals com fruiters i, més tard, la resta de conreus importants com les oliveres, primer, i els cereals, després, per, en darrer terme, quan ja no troba terra per on expandir-se, explotar els costers de les muntanyes i els roquissers.³¹

*Distribució de la superfície del terme municipal de Montblanc (1731-1858)*³²

	1731	1778 ³³	1858
--	-------------	---------------------------	-------------

²⁹ Vegeu, si més no, publicacions de l'època com per exemple P. RIERA SANS. *Diccionario geògrafico-estadístico*, vol. VII, Barcelona, 1881-1887, p. 375. Sobre l'evolució de l'agricultura catalana en aquest període continuen essent bàsics els treballs de A. GARCIA SANZ; R. GARRABOU (eds.) *Historia agrària de la España contemporànea. 1 Cambio social y nuevas formas de propiedad (1800-1850)*. Barcelona: Crítica, 1985, així com la seva continuació R. GARRABOU; J. SANZ FERNANDEZ, (eds.) *Historia agrària de la España contemporànea. 2 Extensión y crisis (1850-1900)*. Barcelona: Crítica, 1985.

³⁰ Josep IGLÉSIES. "La Conca de Barberà". A: *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Aedos, 1958, p. 256-258.

³¹ En relació amb aquest tema podeu veure l'arquitectura agrària relacionada a Maribel SERRA; Manel MARTÍNEZ; Rosa CANELA; Iolanda VIVANCOS. "El creixement i davallament del conreu de la vinya del 1850 al 1900, al terme de Montblanc, a través de les construccions agràries de pedra seca". A: *Els paisatges de la vinya*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2003, p. 133-138.

³² Dades en jornals. Les dades de 1778 estan extretes de Josep M. PORTA BALANYÀ. "Algunes consideracions preliminars sobre l'evolució econòmico-agrària de la vila de Montblanc en el segle XVIII". A: *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona: Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, 1984, p. 381-389; i les de 1858 de Gabriel SERRA CENDRÓS. "Montblanc: de la febre d'or a la fil·loxera". *Aplec de Treballs núm. 8*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1987, p. 181-243.

Superfície del terme	3.547,2	2.725,7	3.544,2
Terres productives	1.358,0	1.163,9	2.771,0
Terres no productives	2.189,1	1.561,7	773,1
Vinya	376,0	324	1.273,2
Oliveres	250,5	203,8	346,5
Sembrat	718,1	617,6	712,5
Horta	7,3	6,7	293,1
Noguers	6,0	9,12	0
Avellaners	0		145,6
Bosc	261,3	257	95,1
Erms	1.658,6	1.078,7	37,6
Roquissers	269,1	226	156,8
Garriga	0	0	483,5

Un element que ajudaria a explicar l'enorme expansió que la vinya va conèixer a la Conca des de finals del segle XVIII i especialment a partir de la segona meitat del segle XIX és la millora de les comunicacions i sobretot l'arribada del ferrocarril a Montblanc l'any 1863. El ferrocarril de Reus a Montblanc, l'Espluga de Francolí i Vimbodí serà el centre de l'economia vitivinícola comarcal.³⁴

L'any 1858, dels 3.544 jornals de terra amillarada del terme municipal de Montblanc, 2.771 eren terra conreada (78,1%) i d'aquesta els ceps ocupaven 1.273,2 jornals (el 45,9% del total de la terra conreada i el 35,9% del total de la terra del terme). Si comparem aquestes dades amb les de 125 anys enrere, concretament les del 1731, en què la vinya ocupava només 376,06 jornals de terra, veurem que aquesta va experimentar un creixement de l'ordre del 338,5%. També és interessant destacar que mentre el 1731 el total de terres improductives (erms, roquissers, bosc, etc.) pujava a 2.189,14 jornals, el 1858 només era de 773,16 jornals. Aquest fet fa pensar que la major part d'aquesta terra es dedicà als ceps.

La comarca estava immersa en el període que, a nivell de Catalunya, es coneix com "la Febre d'Or". Afavorit pels alts preus del vi i dels seus derivats i les creixents comandes que arribaven fruit, entre d'altres, el fet que la fil·loxera començava a delmar els camps francesos i europeus.

³³ S'ha de tenir en compte que el Cadastre de 1778, entre probablement d'altres, no comptabilitza una finca del Comú de 486 jornals, dels quals 438 eren erms.

³⁴ Gabriel SERRA CENDRÓS. "Aportacions a l'estudi de la viticultura catalana del segle XIX: la Conca de Barberà". A: *Món mediterrani. Jornades sobre la viticultura a la Conca Mediterrània...*, *Obra Cit.*, p. 816-824.

Però tot aquest procés expansiu de la vinya patí una forta desacceleració des de finals de la dècada del 1870 i començaments de la del 1880. En aquells anys, l'articulació progressiva d'un mercat mundial, resultat de les necessitats de desenvolupament del capitalisme, va desencadenar tot un seguit de crisis agrícoles que s'allargaren fins als tres primers decennis del segle XX. Aquelles crisis foren, pel que fa al sector vitivinícola català, el resultat de tot un conjunt de factors com la pèrdua del tradicional mercat americà i del francès (quan aquest es va recuperar dels efectes de la fil·loxera), la incapacitat per trobar altres mercats exteriors alternatius i la sobreproducció mundial de vi deguda, d'una banda, a la recuperació de les vinyes gales, i d'altra, a l'extensió del conreu de la vinya a països sense tradició productora (per exemple Algèria) i a una millora general de la productivitat física agrària.³⁵

Per acabar de reblar la situació, el 1893 la fil·loxera feia acte de presència als camps de la Conca i posava punt i final al procés vitivinícola expansiu que va arrencar a finals del segle XVI.

---

³⁵ J. PUJOL ANDREU. "Les crisis de malvenda del sector vitivinícola català entre 1892 i 1935".0 *Recerques*, núm. 15, Barcelona, 1984, p. 59-79, especialment p. 59-61.